

Materiały Budowlane Materiały wiązące, spoiwa, betony.	N O R M A B R A N Ż O W A	BN-62/6731-03
	Cement. Metody badań. Klinkier cementowy. Obliczenie modułu glinowego, modułu krzemionowego, modułu wysycenia wapnem oraz składu mineralnego	

BN-64/6731-03 Cement. Metody badań. Klinkier cementowy. Obliczanie modułu glinowego, modułu krzemianowego, modułu wysycenia wapnem oraz składu mineralnego
VII 19

Zmiana 1
12.9.75 r.

1. W punkcie 1.3.1 zamiast: Moduł gliny powinno być: Moduł glinowy.
2. Treść punktu 1.4. **Normy związane** zmienia się następująco:
PN-73/B-04301 Cement. Metody badań. Analiza chemiczna
BN-72/6731-02 Cement. Kontrola międzyoperacyjna. Badanie surowców, półproduktów i gotowego produktu.
3. W punkcie 2.1 w drugim zdaniu zamiast: według PN-60/B-04301, powinno być: wg PN-73/B-04301. W trzecim zdaniu zamiast: według RN-55/MPMB-01007 powinno być: wg BN-72/6731-02. Czwarte zdanie zaczynające się od słów: Do obliczeń... skreśla się.
4. W punkcie 2.5 zamiast: moduł wysycenia, powinno być: moduł nasycenia.
5. W punkcie 2.6.1.4 zamiast: gdy $MG \geq 0,64$, powinno być: gdy $MG > 0,64$.
6. W punkcie 2.6.1.5 zamiast: gdy $MG \leq 0,64$, powinno być: gdy $MG < 0,64$.
7. Na stronie 5 skreśla się ostatnie zdanie, zaczynające się od słów: Przy korzystaniu...

(Biuletyn PKNiM nr 1/76 poz. 6)

Materiały Budowlane Materiały wiążące, spoiwa, betony.	N O R M A B R A N Ż O W A	BN-62/6731-03
	Cement. Metody badań. Klinkier cementowy. Obliczenie modułu glinowego, modułu krzemionowego, modułu wysycenia wapnem oraz składu mineralnego	

1. WSTĘP

1.1. PRZEDMIOT NORMY. Przedmiotem normy jest sposób obliczania modułu glinowego, modułu krzemianowego, modułu wysycenia wapnem oraz składu mineralnego klinkieru cementowego.

1.2. ZASTOSOWANIE. Metody podane w normie przeznaczone są do obliczania modułów i składu mineralnego klinkieru cementowego, ale mogą być również stosowane do obliczania z dużym przybliżeniem modułów i składu mineralnego cementów nie zawierających innych dodatków z wyjątkiem gipsu.

1.3. OZNACZENIA

1.3.1. Moduł gliny oznacza się symbolem MG

1.3.2. Moduł krzemianowy oznacza się:

symbolem MK - w postaci uproszczonej

symbolem MKp - w postaci pełnej

1.3.3. Moduł wysycenia wapnem oznacza się:

symbolem MN - w postaci uproszczonej

symbolem MNp - w postaci pełnej

1.3.4. Składniki mineralne oznacza się następującymi symbolami:

a/ krzemian trójwapniowy $/3CaO \cdot SiO_2/$ -

w postaci uproszczonej - C_3S -

w postaci pełnej - C_3S_p

b/ krzemian dwuwapniowy $/2CaO \cdot SiO_2/$ -

w postaci uproszczonej - C_2S -

w postaci pełnej - C_2S_p

Instytut Przemysłu Wiążących Materia- łów Budowlanych	Ustanowiona przez Dyr.Zjedn. Przem.Cementowego dnia 31.I. 1964 r. /Mon.Pol.nr 16 poz. 48/	Obowiązuje od dnia 1.IV.1964 r. w zakresie metod badania

- c) żelazoglinian czterowapniowy ($4\text{CaO} \cdot \text{Al}_2\text{O}_3 \cdot \text{Fe}_2\text{O}_3$) - C_4AF
- d) glinian trójwapniowy ($3\text{CaO} \cdot \text{Al}_2\text{O}_3$) - C_3A
- e) żelazian dwuwapniowy ($2\text{CaO} \cdot \text{Fe}_2\text{O}_3$) - C_2F
- f) siarczan wapniowy (CaSO_4) - CaSO_4

1.4. NORMY ZWIĄZANE

- PN-60/B-04301 Cement. Analiza chemiczna.
- RN-55/MPMB-01007 Klinkier cementowy. Oznaczanie zawartości wolnego tlenku wapniowego.
- RN-56/MPMB-01010 Cement. Przyspieszona analiza chemiczna.

2. S P O S Ó B O B L I C Z A N I A

2.1. PODSTAWY OBLICZANIA. Moduły i skład mineralny klinkieru cementowego oblicza się na podstawie wyników analizy chemicznej. Analizę chemiczną klinkieru należy wykonać według PN-60/B-04301. Oznaczenie zawartości wolnego tlenku wapniowego należy wykonać według RN-55/MPMB-01007. Do obliczeń uproszczonych dopuszcza się stosowanie wyników przyspieszonej analizy chemicznej wykonane według RN-56/MPMB-01010.

2.2. SYMBOLE. We wzorach na obliczanie modułów i składu mineralnego należy przyjąć następujące skrócone oznaczenia:

- a) zawartość sumy bezwodnika kwasu krzemowego (SiO_2) i pozostałość nierozpuszczalnej w kwasie solnym w procentach oznaczyć skrótem - S
- b) zawartość pozostałości nierozpuszczalnej w kwasie solnym w procentach oznaczyć skrótem - Sw
- c) zawartość tlenku glinowego (Al_2O_3) w procentach oznaczyć skrótem - A
- d) zawartość tlenku żelazowego (Fe_2O_3) w procentach oznaczyć skrótem - F
- e) zawartość tlenku wapniowego (CaO) w procentach oznaczyć skrótem - C
- f) zawartość wolnego tlenku wapniowego w procentach oznaczyć skrótem - Cw
- g) zawartość bezwodnika kwasu siarkowego (SO_3) w procentach oznaczyć skrótem - S

2.3. MODUŁ GLINOWY (MG) należy obliczać wg wzoru:

$$\text{MG} = \frac{\text{A}}{\text{F}} \quad (1)$$

2.4. MODUŁ KRZEMIANOWY (MK) należy obliczać wg wzorów:

a) w postaci uproszczonej

$$\text{MK} = \frac{\text{S}}{\text{A} + \text{F}} \quad (2)$$

b) w postaci pełnej (z uwzględnieniem pozostałości nierozpuszczalnej w kwasie solnym)

$$MK_P = \frac{S - S_w}{A + F} \quad (3)$$

2.5. MODUŁ WYSYCENIA WAPNEM (MN) należy obliczać wg wzorów:

a) w postaci uproszczonej

$$MN = \frac{C - (1.65 A + 0.35 F)}{2.8 S} \quad (4)$$

b) w postaci pełnej

$$MN_P = \frac{C - C_w - (1.65 A + 0.35 F + 0.7 S)}{2.8 \cdot (S - S_w)} \quad (5)$$

2.6. SKŁAD MINERALNY

2.6.1. Sposób obliczania

2.6.1.1. Zawartość krzemianu trójwapniowego (C_3S) w procentach należy obliczyć według wzorów:

a) w postaci uproszczonej

$$C_3S = 3.80 \cdot (3 MN - 2) S \quad (6)$$

b) w postaci pełnej

$$C_3S_P = 3.80 \cdot (3 MN_P - 2) \cdot (S - S_w) \quad (7)$$

2.6.1.2. Zawartość krzemianu dwuwapniowego (C_2S) w procentach należy obliczać według wzorów:

a) w postaci uproszczonej:

$$C_2S = 8.60 \cdot (1 - MN) S \quad (8)$$

b) w postaci pełnej

$$C_2S_P = 8.60 \cdot (1 - MN_P) \cdot (S - S_w) \quad (9)$$

2.6.1.3. Zawartość żelazoglinianu czterowapniowego (C_4AF) w procentach należy obliczać według wzorów:

a) w przypadku gdy $MG \geq 0.64$

$$C_4AF = 3.04 F \quad (10)$$

b) w przypadku gdy $MG \leq 0.64$

$$C_4AF = 4.77 A \quad (11)$$

2.6.1.4. Zawartość glinianu trójwapniowego (C_3A) w procentach należy obliczać w przypadku gdy $MG \geq 0.64$ według wzoru:

$$C_3A = 2.65 \cdot (A - 0.64 F) \quad (12)$$

2.6.1.5. Zawartość żelazianu dwuwapniowego (C_2F) w procentach należy obliczać w przypadku gdy $MG \leq 0,64$ wg wzoru:

$$C_2F = 1,7 \cdot (F - 1,57 A) \quad (13)$$

2.6.1.6. Zawartość siarczanu wapniowego w procentach należy obliczać według wzoru:

$$CaSO_4 = 1,7 s \quad (14)$$

2.6.2. Metoda graficzna.

2.6.2.1. Zasada oznaczania. Skład mineralny klinkieru określa się przy pomocy trzech nomogramów, stanowiących załącznik do niniejszej normy.

Nomogram Nr 1 służy do określenia zawartości C_4AF i C_3A w klinkierze na podstawie znanych zawartości tlenku żelazowego (Fe_2O_3) i glinowego (Al_2O_3) a także - do określenia ilości tlenku wapniowego (CaO), związanego w C_4AF i C_3A .

Nomogram Nr 2 służy do określenia zawartości siarczanu wapniowego ($CaSO_4$) na podstawie znanej zawartości bezwodnika kwasu siarkowego (SO_3) w klinkierze oraz do określenia ilości tlenku wapniowego w $CaSO_4$.

Nomogram Nr 3 służy do określenia zawartości C_3S i C_2S w klinkierze na podstawie znanej zawartości bezwodnika kwasu krzemowego (SiO_2) i tlenku wapniowego (CaO), związanego w C_3S i C_2S . Wszystkie skale nomogramów są wyrażone w procentach.

2.6.2.2. Wykonanie oznaczenia. Przykładowy skład chemiczny klinkieru:

zawartość SiO_2	-	22,50 %
zawartość Al_2O_3	-	4,50 %
zawartość Fe_2O_3	-	3,24 %
zawartość CaO	-	66,65 %
zawartość SO_3	-	0,50 %
		97,39 %
zawartość części nierozpuszczalnych	-	1,00 %
zawartość wolnego CaO	-	0,80 %

Na nomogramie Nr 1 wybrać punkt "a" na skali A, odpowiadający zawartości $Fe_2O_3 = 3,24\%$, oraz punkt "d" na skali D odpowiadający zawartości $Al_2O_3 = 4,50\%$.

Punkty "a" i "d" połączyć prostą przecinającą wszystkie pięć skal nomogramu Nr 1. Na skali B (punkt m) odczytać zawartość $C_4AF = 9,70\%$. Na skali C (punkt "c") odczytać zawartość CaO związanego w C_4AF i $C_3A = 8,70\%$. Na skali E odczytać zawartość $C_3A = 6,50\%$.

Na nomogramie Nr 2 wybrać punkt "g" na skali G, odpowiadający zawartości $SO_3 = 0,50\%$. Przez punkty "g" poprowadzić prostą przecinającą skale F i H. Na skali F (punkt "g") odczytać zawartość $CaSO_4 = 0,85\%$.

Na skali H (punkt "g"₂) odczytać zawartość CaO w CaSO₄ = 0,35 %. Następnie wyliczyć zawartość CaO związanego w C₃S i C₂S, odejmując od zawartości CaO w klinkierze zawartość CaO odczytane na nomogramach Nr 1 i Nr 2, oraz zawartość wolnego CaO.

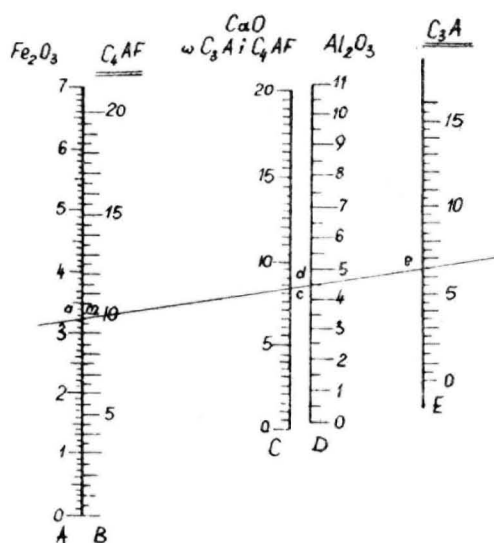
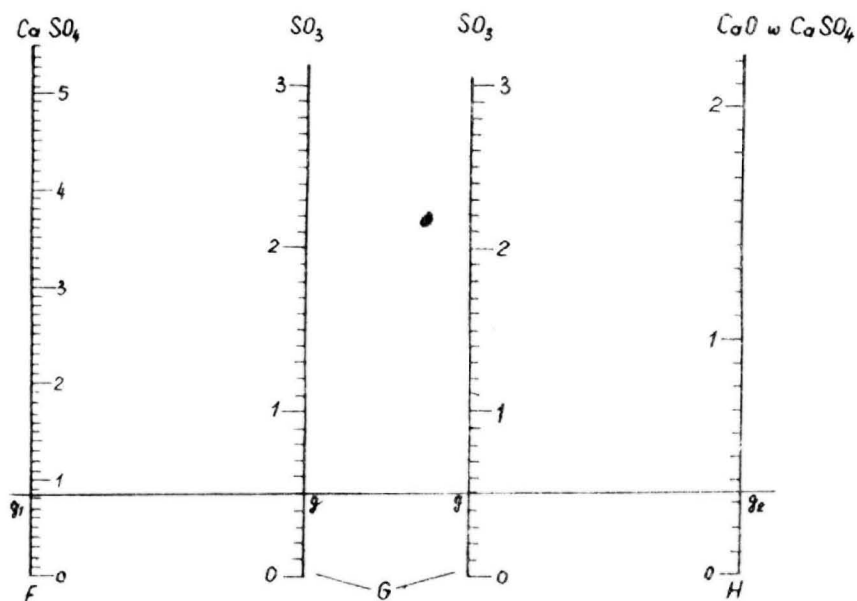
$$66,65 - 8,70 - 0,35 - 0,80 = 56,80 \%$$

Na nomogramie Nr 3 wybrać punkt "i" na skali I, odpowiadający zawartości CaO związanego w C₂S i C₃S = 56,80 % oraz punkt "j" na skali "J", odpowiadający zawartości SiO₂ = 21,50 % (22,50 - 1,00).

Punkty "i" i "j" połączyć prostą, przecinającą także skalę K i na skali K (punkt "k") odczytać zawartość C₂S = 10,00 %. Na skali L (punkt "l") odczytać zawartość C₃S = 69,0 %.

Przy korzystaniu z wyników przyspieszonej analizy chemicznej dopuszcza się stosowanie graficznej metody bez uwzględnienia zawartości SO₃, wolnego CaO i części nierozpuszczalnych w kwasie solnym.

K O N I E C

Nomogram Nr. 1Nomogram Nr. 2

